

L'home i les armes

Joan F. Mira

Dels meus set anys de llatí al batxillerat –poc millorat després, mal conservat– recorde fragments de poemes i els inicis d'alguns textos famosos de Cèsar o de Ciceró, aquell mínim i fràgil vernís que ara, si el mostres, fa l'efecte de memòria erudita o de ciència profunda, i és només un residu escolar d'altres segles. Als dotze anys vaig aprendre allò de "*Gallia est omnis divisa in partes tres*", que era l'inici de les campanyes de Cèsar. Als catorze, "*Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra*", exemple suprem de com Ciceró començava un discurs polític. I dels quinze anys em queden els primers versos de l'*Eneida*: "*Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris/ Italiam fato profugens Iaviniaque venit litorea, multum ille et terris iactatus et alto.*" Virgili canta les armes i l'home, el primer que de les costes de Troia, fugint del destí, arribà a Itàlia i a les platges de Lavínia, després de ser molt sacsejat pels déus tant per terra com per mar. I aquest va ser el principi de la gran epopeia, segons la qual els designis dels déus determinaren que Eneas, l'humaníssim heroi, el vençut honorable i piadós, fóra també el fundador del poder de Roma: d'aquest disseny suprem, segons Dante Alighieri, deriva l'únic sentit de la nostra història. La Guerra de les Gàl·lies, com tota la conquesta romana, va ser un episodi cruel, i Cèsar no tenia cap escrúpols a l'hora d'imposar l'ordre romà. Els desordres polítics del final de la República, com ara la conjuració de Catilina que Ciceró ha fet memorable amb els discursos, van ser una etapa miserable plena de prepotència i d'exhibicionisme dels nous rics. I Virgili va escriure l'*Eneida*, en gran mesura, per guanyar el favor d'August amb un poema on l'origen de Roma, la missió de l'imperi, i el llinatge de l'emperador, es confonen en un sol ordre mític. En fi, tot això són coses sabudes de sobres, que no alteren l'altíssima bellesa del poema. Si en parle ara una mica és perquè una nova lectura de *La mort de Virgili*, de Hermann Broch, ha tingut com a resultat renovar-me les ganes de reprendre també l'obra clàssica, gairebé abandonada des de l'adolescència. En la novel·la de Broch, Virgili, moribund a Brindisi, és vehicle d'una complexa i llarguíssima meditació sobre l'art i el poder, perfectament aplicable al nostre temps. Ell sap quin és el sentit i el valor d'allò que ha escrit, guarda l'original de l'*Eneida* al seu costat, i afirma que vol destruir una obra que no podrà ser mai perfecta. August, protector del poeta i destinatari del poema, vol que l'obra de Virgili siga el gran cant de Roma, de l'ordre nou, del poder de la llei. Però Virgili pensa en una cosa més alta: "La transformació del coneixement és temps i no cap altra cosa, August, i qui porta la renovació del coneixement configura el curs ulterior del temps."

"*Forsan et haec olim meminisse juvabit*", potser algun dia recordar tot això ens donarà alegria, diu Eneas als companys que han passat i passaran tantes desgràcies abans d'acomplir una missió divina que ignoren encara. Però l'esforç humà,

quan respon a un destí superior, és també una mostra de saviesa: i la saviesa d'Eneas, iniciador mític del poder romà, és d'una categoria suprema. L'heroi guerrer és un savi, i com a tal va ser venerat per generacions incomputables, per segles i segles, per Dante, per l'humanisme, pels bons lectors dels clàssics fundadors d'Europa. Els humans paguem els excessos dels déus (i els excessos d'altres humans que es creuen també déus), però ho podem superar. Amb l'imperi de la llei, sobretot, que és un dels principis que guien Virgili: un *fiat lex* perquè sense llei no hi ha llum. I el pobre Eneas, heroi submís, ha de renunciar fins i tot a l'amor de la reina Dido i a una vida feliç a Cartago: Dido es matarà amb l'espasa maleïnt l'heroi que l'abandona, i molts segles després Henry Purcell en farà una òpera admirable. De manera que, si volen començar l'any amb bons auguris, miren de llegir algun passatge d'aquella història de l'home i les armes i, si recorden una mica de llatí, que siga en edició bilingüe. Amb *Dido* i *Eneas* de Purcell com a complement sonor.

"L'heroi guerrer és un savi, i com a tal va ser venerat per generacions incomputables, per segles i segles, per Dante, per l'humanisme, pels bons lectors dels clàssics fundadors d'Europa. Els humans paguem els excessos dels déus (i els excessos d'altres humans que es creuen també déus), però ho podem superar. Amb l'imperi de la llei, sobretot, que és un dels principis que guien Virgili"